

EMRAH SELJACI*
(Visoko)

DJELO *MAṬLA ‘U’L-FECR* SALAHUDDINA
UŠŠAKIJA (SALAHIJA) KAO PRIMJER PRVE
REGAIBIJE U OSMANSKOJ KNJIŽEVNOSTI

Abstrakt

U ovom radu je predstavljeno djelo *Maṭla ‘u’l-fecr* poznatog osmanskog pjesnika iz XVIII stoljeća, šejha Abdullaha Salahuddina Uššakija – Salahija. Djelo je od izuzetne važnosti za cjelokupnu osmansku književnost jer predstavlja prvo poetsko ostvarenje koje tematizira začecé Poslanika islama. Dakle, riječ je o prvoj regaibiji napisanoj i komponovanoj u svrhu izvođenja na vjerskim svečanostima u povodu *lejletur-regaiba*, blagoslovljene noći prvog četvrtka u mjesecu redžebu. Prema islamskoj tradiciji, te noći je Poslanikova majka hz. Amina zanjela Muhammeda a.s. Iako ova vrsta nije toliko frekventna u osmanskoj književnosti poput mevluda i miradžija, njena važnost se ne smije zanemariti. Posebno je značajno to što je prvu regaibiju u historiji osmanske književnosti napisao Salahuddin Uššaki, pjesnik bosanskog porijekla. Upravo zbog toga, u radu su ponuđene opće informacije o samom autoru, njegovom životu i djelu, a nakon osnovnih karakteristika Salahijeve regaibije predstavljen je integralni prijevod mesneville *Maṭla ‘u’l-fecr*. Sam prijevod je popraćen dodatnim objašnjenjima i tumačenjima određenih termina ili stihova.

Ključne riječi: Salahi, osmanska književnost, XVIII stoljeće, *Maṭla ‘u’l-fecr*, regaibija.

* Emrah Seljaci, MA, Gazi Husrev-begova biblioteka, email: seljaciemrah@gmail.com.

ŽIVOTOPIS SALAHUDDINA UŠŠAKIJA

Abdullah Salahuddin Uššaki – Salahi bio je jedan od najznačajnijih i najplodonosnijih pjesnika XVIII stoljeća.¹ Poznati osmanski historičar Hüseyin Vassâf u svome djelu *Sefîne-i Evliyâ*² Salahija naziva osmanskim Ibn Arebijem.³ Njegov pjesnički pseudonim bio je *Salahi* (Onaj koji je bogobožazan), ali mu se u imenu redovno dodavalo i *Uššaki*, zbog njegove pripadnosti uššakijском tarikatu.⁴

Iako se u određenim izvorima navodi da je Salahi porijeklom iz Balikesira, te da je rođen 1196/1781. godine,⁵ Mehmet Akkuş, referirajući se na *Historiju* Sadullaha Enverija, tvrdi da je rođen u Kastoriji⁶ 1117/1705. godine.⁷

Salahuddin je bio sin Muhameda Abdulaziz-bega iz Sarajeva koji se, kao pripadnik administracije, preselio u Kastoriju.⁸ U Kastoriji je stekao

-
- ¹ Za detaljne podatke o životu ovog pjesnika, napisane na bosanskom jeziku, pogledati: Mahmud Erol Kılıç, „Otomanski sufija bosanskog porijekla Abdullah Salahuddin el-Uššaki i njegov komentar Rumijevih stihova“, u: *Isa-begova tekija u Sarajevu*, zbornik radova, ur. Rusmir Mahmutćehajić, Udruženje „Obnova Isa-begove tekije“, Sarajevo, 2006, 333-340; Amina Šiljak-Jesenković, „Spjevovi o Poslaniku u divanskoj poeziji: primjer Mevluda/Miradžije Salahuddina Uššakija Sâlâhija“, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, 61/2011, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 2012, 151-180; Berin Bajrić, „Poezija Abdulaha Salahudina Uššakija (Salahija) kao repozitorijum sufijske duhovnosti“, *Logos – časopis za filozofiju i religiju*, Vol. 3, No. 2, LOGOS – Centar za kulturu i edukaciju, Tuzla, 2015, 9-28; Berin Bajrić, *Mnemopoetika sufij-skog pjesnika: intertekstualnost i kulturno pamćenje u poeziji Abdullaha Salahuddina Uššakija Salahija*, Orijentalni institut Univerziteta u Sarajevu, Posebna izdanja LX, Sarajevo, 2019. Veoma iscrpno istraživanje o Salahiju, napisano na turskom jeziku, objavljeno je u: Mehmet Akkuş, *Abdullah Salahuddin-i Ušşaki (Salahi) 'nin Hayati ve Eserleri*, MEB Yayınları, İstanbul, 1998.
- ² Transkripcija naslova djela urađena prema prijedlogu rješenja u: İsmail Durmuş, „Transkripsyon“, *İslâm Ansiklopedisi*, sv. 41, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2012, 306-308.
- ³ Vidi: Osmânzâde Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, sv. 4, Kitabevi, İstanbul, 2011, 429.
- ⁴ Sabaheta Gačanin, *Lirica Persica: Antologija poetskog pamćenja*, Orijentalni institut u Sarajevu, Posebna izdanja XLVII, Sarajevo, 2016, 213.
- ⁵ Vidi: Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, sv. 1, Meral Yayınevi, İstanbul, 1971, 196.
- ⁶ M. Akkuş, *Abdullah Salahuddin-i Ušşaki...*, 14.
- ⁷ Ibid, 16; Vassâf tvrdi da je Salahi rođen 1117/1717. godine. (Vidi: H. Vassâf, *Sefîne...*, 430).
- ⁸ Kesriye, danas na sjeveru Grčke, mjesto nekada pripadalo regiji Bitole.

osnovno obrazovanje, te sa dvadeset godina odlazi u Istanbul, gdje stiče visoko obrazovanje i stupa u službu na Visoku Portu. Izvjesno vrijeme je bio i u službi Hekimoğlu Ali-paše, s kojim odlazi u boj pod Banjalukom (1149/1736). Na putu prema Rumeliji, u gradu Edirne susreće se sa uššakijским šejhom Muhammedom Uššakijem i pristupa mu kao sljedbenik.⁹

Naredbom Ali-paše Salahi određeno vrijeme službuje i u Egiptu, gdje ovladava arapskim jezikom te pristupa jednom od velikih šabanijskih šejhova Šemsuddinu Muhammedu al-Hafniju i nakšibendijskom šejhu Husejnu Demenhuriju, s kojima provodi dosta vremena i stiče opća ali i tajna znanja iz tesavvufa.¹⁰ Kasnije, dozvolom Ali-paše, napušta službu i nastanjuje se u uššakijском hanikahu, u kojem ga Tahir-aga Tekya proglašava šejhom. Šejhovsku dužnost obavljao je sve do smrti 1196/1782. godine.¹¹

Salahuddin Uššaki je iza sebe ostavio niz autorskih prozних i poet-skih djela, komentara i rasprava na sva tri orijentalna jezika. Konačan broj njegovih djela do danas nam nije poznat. Vassâf navodi nazive 96 Salahijevih djela,¹² Mehmed Tahir 57 najistaknutijih,¹³ dok je prema Mahmudu Erolu Kılıçu Uššaki iza sebe ostavio 200 kraćih i dužih djela. Uššakijevo stvaralaštvo možemo podijeliti u tri grupe, i to:

1. Prijevodi s arapskog i perzijskog na osmanski turski jezik

Neki od najznačajnijih Salahijevih prijevoda su: 1. *Mir 'ātu'l-me 'ānī li-idrāki 'ālemi'l-insānī*, prijevod Ibn Arebijevog djela *Havžu'l-ḥayāt*; 2. *Tercüme-i Risāle-i vücūd (Risāle-i Keşfiyye)*, prijevod poslanice o kelime-i tevhidu autora Muhammeda Parsaa; 3. *Meşāriku'l-envāri'l-meṭālib ve meṭāli'u esrāri'l-mevāhib*, prijevod *Dīvāna* koji se pripisuje Aliju b. Ebu Talibu. Na turski jezik je preveo i Busirijevu *Ḳaṣīdetü'l-Burdu*, potom kasidu pohvalnicu Muhammedu a.s. koju je napisao Hasan b. Sabit i *Ḳaṣīdetü'l-Münferice* pjesnika Ibn Nahvija.¹⁴

⁹ H. Vassâf, *Sefine...*, 430; A. Šiljak-Jesenković, *Spjevovi o Poslaniku...*, 155.

¹⁰ Ibid.

¹¹ B. Bajrić, *Poezija Abdulaha...*, 12.

¹² Vidi: H. Vassâf, *Sefine...*, 440-443. Za detaljnije podatke o samim djelima vidi: M. Akkuş, *Abdullah Salahuddin-i Uşşaki...*, 95-188.

¹³ Vidi: B. M. Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, 197-199.

¹⁴ Semih Ceyhan, „Salâhî Efendi“, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, sv. 36, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2009, 19.

2. Komentari poezije i proze napisane na orijentalnim jezicima

Od brojnih komentara (šerhova) koje je napisao Salahi najznačajnija su dva: 1. *Ṭavāli 'u menāfi 'u 'l- 'ulūm min maṭāli 'l-Mevāḳi 'u 'n-nüçüm*, komentar Ibn Arebijevo djela *Mevāḳi 'u 'n-nüçüm*; 2. *Riyāzü 'l-ḳavā 'id Ḥiyāzü 'l-fevā 'id*, komentar Hamidijevih *Maḳāmāta* napisanih na perzijskom jeziku. Salahi je napisao i komentare na poeziju nekih od najznačajnijih sufijskih pjesnika, kao npr. na poeziju *Ebul-Hajra*, *Rumija*, *Junusa Emrea*, *Ešrefoglu Rumija*, *Nijazi Misrija*, *Ašik Omera* i *Ismaila Hakkija Bursevija*.¹⁵

3. Autorska djela

Salahuddin Uššaki se posebno istakao u pisanju stihova o Poslanika a.s., pa je iza sebe, pored *Dīvāna*,¹⁶ ostavio zbirku natova pod nazivom *Dīvān-ı Nu 'üt*, u kojoj su zastupljeni natovi u svim poetskim formama divanske poezije, i to 33 na arapskom, 33 na perzijskom¹⁷ i 141 na osmanskome turskom jeziku.¹⁸ Također, napisao je i *Miradžiju*,¹⁹ regaibiju *Maṭlā 'u 'l-fecr*,²⁰ te poemu koja govori o izgledu Poslanikovih unuka Hasana i Husejna pod nazivom *Hilye-i Hasaneyni 'l-aḥseneyn*.²¹

Neka od značajnih Salahijevih djela su: *Gül-i Şad-berg-i Evrād berā-yı Tuḥfe-i 'Ubbād*, tumačenje Allahovih lijepih imena; *Cevāhir-i Tāc-i Ḥilāfet* u kojem govori o simboli sufijske odjeće; *Tuḥfetu 'l-*

¹⁵ Ibid. Podrobnije detalje o Salahijevim komentarima na poeziju sufijskih pjesnika vidi: Resul Arıcı, *Salāhî'nin Tasavvuf Şiir Şerhleri*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2006 (neobjavljeni magistarski rad).

¹⁶ Divan je transkribovan i naučno obrađen u: Bedriye Gülay Açar, *Salāhaddîn-i Uşşâkî'nin Türkçe Divanı ve İncelemesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2012 (neobjavljeni magistarski rad).

¹⁷ Prijevodi natova napisanih na perzijskom jeziku objavljeni su u: S. Gačanin, *Lirica...*, 214-240.

¹⁸ A. Šiljak-Jesenković, *Spjevovi o Poslaniku...*, 152.

¹⁹ Integralni prijevod Salahijeve *Miradžije* objavljen u: A. Šiljak-Jesenković, *Spjevovi o Poslaniku...*, 158-176.

²⁰ Mehmet Akkuş, „Edebiyatımızda Regâibiyeye ve Salâhî'nin Matlau'l-Fecr'i”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. XXXII, Ankara, 1992, 129-153.

²¹ M. Akkuş, *Abdullah Salahuddin-i Uşşaki...*, 170-173; Fatih Sona, „Abdullah Salâhî'nin Hazreti Hasan ve Hüseyin'i Övgüsü: Hilye-i Hasaneyn“, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, vol. 66, 2013, 78-104.

*‘Uşşākiyye*²² u kojem govori o postulatima halvetijsko-uššakijskog derviškog reda; *İzhār-ı Esrār-ı Nihān ez Envār-ı Hatm-ı Hācegān*, prvo djelo napisano na turskom jeziku koje govori o jednom načinu derviškog zikra, poznatog kao hatma-i hadžegan.

SALAHIJEVA REGAIBIJA

U klasičnoj osmanskoj književnosti postoje brojni spjevovi koji govore o Poslaniku, njegovom životu i bitnim događajima koji su mu se desili, tako da su, između ostalih, nastali i mevludi, miradžije i regaibije, kao spjevovi koji slave neku od blagoslovljenih večeri.²³ Abdullah Salahuddin Uššaki autor je prve regaibije napisane na osmanskome turskom jeziku.²⁴ Njen puni naslov je *Maṭla‘u‘l-fecr*, što znači rađanje jutra, novog dana ili svitanje. Regaibija je naziv za spjev koji govori o noći začeca Muhammeda a.s., odnosno o lejletur-regaibu, blagoslovljenoj noći prvog četvrtka u mjesecu redžebu. Ova mesneviya je napisana i komponovana u orijentalnim makamima kako bi se, poput mevluda i miradžija, učila na svečanostima u povodu obilježavanja lejletur-regaiba.²⁵ Prvi kompozitor Salahijeve *Regaibije* bio je Nalizade (Na‘līzāde) Ibrahim Efendi (umro 1766. godine), koji je u tekstu pogrešno naveden kao Lalizade (La‘līzāde).²⁶ Kako se prvobitna Ibrahim Efendijeva kompozicija vremenom zagubila, javila se potreba za ponovnim komponiranjem, te je taj poduhvat učinio Fatih Koca 2018. godine.²⁷

Pored Salahijeve *Regaibije*, važno je istaknuti i kasnije nastale spjevove ove vrste. Pjesnik Arif Süleyman (umro 1769) napisao je regaibiju od 127 bejtova na perzijskom jeziku, a drugu regaibiju na osmanskome turskom jeziku, koja sadrži 126 bejtova, 1898. godine

²² Vidi: Salahaddin Uşşaki, Abdurrahman Sami-i Uşşaki, *Tuhfetü‘l-Uşşakiyye: Uşşaki Saliklerinin Adabı*, haz. Mahmud Erol Kılıç, Sufi Kitap Yayınları, İstanbul, 2016.

²³ Više o tim spjevovima pogledati u: A. Šiljak-Jesenković, *Spjevovi o Poslaniku...*, 151-154.

²⁴ Pogledati 11. i 12. bejt.

²⁵ Vidi: M. Akkuş, *Edebiyatımızda Regâibiyye...*, 132.

²⁶ Ibid, 134.

²⁷ Vidi: Fatih Koca, „Salâhî Dede’nin Regâibiyyesi’nin Yeniden Bestelenmesi“, *Turkish Studies*, vol. 13/2, Ankara, 2018, 543-572.

napisao je Mehmed Fevzi Efendi, i to pod naslovom *Envāru'l-kevākib fi leyleti 'r-regā'ib*²⁸

Poznati rukopisni primjerci Salahijeve *Regaibije* pohranjeni su u:

- a) Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi, Muzaffer Ozak Bölümü No. II/7, fol. 190a-193a
- b) İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, T.Y. No. 1723, fol. 92b-99a
- c) İstanbul Millet Kütüphanesi, Manzum No. 1395
- d) İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, br. 0098/03, fol. 18a-23b²⁹

Iako nam nije poznat tačan datum pisanja *Regaibije*, Akkuş navodi da je ona nastala u periodu vladavine sultana Mustafe III, dakle u periodu od 1757. do 1774. godine.³⁰ *Regaibiju* napisanu na osmanskome turskom jeziku Uššaki je preveo na perzijski jezik, i to pod naslovom *Destançe-i 'Acā'ib der Leyle-i Regā'ib*,³¹ te na arapski jezik, naslovivši je kao *Rakīmetü'l-'acā'ib fi leyleti 'r-regā'ib*.³²

Salahi Uššaki se tokom pisanja ugledao na *Mevlud* Süleymana Çelebija i *Miradžiju* Nayi Osman-dede. Djelo je napisano u formi mesnevije, te ima ukupno 213 bejtova. Mesnevija se sastoji od devet poglavlja, i to: *Tevhīd* – Veličanje Božijeg jedinstva; *Muqaddime* – Uvod; *Āgāz-ı Kelām* – Početak pjevanja; *Baħr-ı Şānī* – Drugo poglavlje; *Baħr-ı Şālis: Mi'rāciyye* – Treće poglavlje: Miradžija; *'Avdet-i Mi'rāc* – Povratak sa miradža; *Na't-i Şerīf* – Pohvala Poslaniku; *Münācāt* – Himnodija i *Hātīme vü Tesmiye* – Završetak i imenovanje.

Ono po čemu se ova *Regaibija* razlikuje od drugih spjevova ove vrste jeste narušen ustaljeni ustroj pisanja mesnevija. Naime, *Pohvala Poslaniku* i *Himnodija* bi trebali doći nakon početnih stihova o Božijem jedinstvu, međutim, oni kod Salahija dolaze na kraju.³³ Također, pored toga što Salahijeva mesnevija *Maṭla'u'l-fecr* slovi kao *regaibija*, možemo zaključiti da samo drugo poglavlje tematizira taj događaj. Jako

²⁸ Mustafa İsmet Uzun, „Regābiyye“, *TDV İslam Ansiklopedisi*, sv. 34, İstanbul, 2007, 536-537.

²⁹ M. Akkuş u svome radu navodi samo prve tri biblioteke u kojima su pohranjeni rukopisni primjerci *Regaibije*. Vidi: M. Akkuş, *Edebiyatımızda Regābiyye...*, 137.

³⁰ M. Akkuş, *Abdullah Salāhuddīn-i Uşşaki...*, 131.

³¹ Vidi: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi, Muzaffer Ozak Bölümü No. II/7, fol. 185b-190a.

³² Ibid, fol. 190b-193a.

³³ Vidi: Amina Šiljak-Jesenković, *Uvod u historiju i teoriju poetske forme mesnevija na turskom jeziku*, Orientalni institut u Sarajevu, Posebna izdanja XLIX, Sarajevo, 2017, 95-97.

je zanimljivo da Salahi sam čin osame Poslanikovih roditelja i trenutak začeca opisuje na jedan pjesnički način, sa dubokim poštovanjem i s ljubavlju. On niže pohvale njegovim roditeljima, te naglašava da su oni bezgrešni. Uššaki Amininu maternicu naziva školjkom, a Abdullahovu spermu biserom:

70. *Božiji mjesec šehr-i Redžeb kad dođe Kad se noć džumanska mračiti pođe*

71. *Najčišća majka hazreti Amina S Abdullahom se tu noć osamila*

72. *Božijom dozvolom u kuli bezgrešnoj Dvije sretne zvijezde prišle jedna drugoj*

73. *Kad se u domu časnome nađoše Tada se biseri u školjku spustiše*

Prefinjenost i poštovanje Salahija prema Poslanikovim roditeljima, te njegova zadržka od ulaska u njihovu privatnost i čednost, uočljiva nam je upravo u ovom dijelu. Sam čin se prikazuje kao „spuštanje bisera u školjku“, a u naredna dva bejta Salahi kaže:

74. *To Sunce Božije najblistavije U noći milosrdnoj zasjalo je*

75. *U utrobu čednu se tad spustiše Tu noć dusi i pametni slaviše*

Iako ovi stihovi predstavljaju srž same *Regaibije*, tema začeca se s njima i završava. Ostatak teksta u sebi sadrži elemente mevluda, miradžije, ali i spjevova koji tematiziraju Poslanikove nadnaravne moći i ratne podvige. Zbog toga su se prilikom učenja *Regaibije* na vjerskim svečanostima učili samo određeni dijelovi, a ne čitava *Maṭla 'u'l-fecr* mesneviya.³⁴

U nastavku rada donosimo integralni prijevod Salahijeve *Regaibije*, koristeći se transkripcijom Mehmeta Akkuša.³⁵ Pored prijevoda, u podnožnim napomenama data su detaljnija pojašnjenja i tumačenja određenih termina ili stihova.

³⁴ Vidi: F. Koca, *Salâhî Dede'nin...*, 548-552.

³⁵ M. Akkuş, *Edebiyatımızda Regâibiyye...*, 138-153.

INTEGRALNI PRIJEVOD REGAIBIJE *MAṬLA 'U'L-FECR*

VELIČANJE BOŽIJEG JEDINSTVA

1. S imenom *Fettah*,³⁶ Darodavca velikog
On daruje iz obilja pradrevnog
2. Hvala Biću Čistome, Savršenom
Koji vlada vječitim tajnim svijetom
3. Svoju riznicu skrivenu otkrio je
Pa se ukazaše tajne skrovite³⁷
4. Čuvaru riznice velikodušnom³⁸
S drveta postojanja plodu ranom
5. Neka se donosi svakog trena sto hiljada salavata
Gdje se štuje, uvažava ogledalo Božijeg Zata
6. Vjerovjesnicima, poslanicima, dobrima
Svakog trena poklon nek je selam svima

UVOD

7. Ti što tajnu Božiju tražiš, poslušaj
Šta zbori, pijan od aška, bijednik ovaj
8. Kazat' nešto želi pero pouka
O Regaibu, noći uoči petka³⁹

³⁶ Onaj koji rješava i otvara, jedno od Allahovih imena.

³⁷ Aluzija na jedan hadis-i kudsi. Naime, u tesavvufskoj tradiciji se navodi da je poslanik Davud a.s. zatražio od Boga da mu otkrije razlog stvaranja svijeta, pa je Bog rekao: "Bijah skrivena Riznica, nespoznat, te zavoljeh da budem spoznat, stoga stvorih stvoreno." (Vidi: Samir Beglerović, Kenan Ćemo, „Mulla Sadrin komentar predaje "Bijah skrivena riznica", *Zbornik radova Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu*, god. XXVI, br. 12, Fakultet islamskih nauka u Sarajevu, Sarajevo, 2008, 226.)

³⁸ Poslanik je Čuvar i Rizničar preko kojeg je moguća spoznaja Riznice, tj. slijedešnjem njegove prakse moguća je spoznaja Boga.

³⁹ *Lejletur-regaib* je blagoslovljena noć prvog četvrtka u mjesecu redžebu. Prema tradiciji, hazreti Amina je u ovoj noći zanjela Božijeg poslanika Muhammeda a.s.

9. Prema riječima nekih velikana
Poznatih po ispravnosti traganja

10. Te noći biser poslanički bijeli
U utrobu čiste majke se izli

11. Čudno li je da ti veliki biseri
Do sad se ne nanizaše u pjesmi

12. Izgleda Bog je sa tim zakašnjenjem
Htio da ja sirot ovo napišem⁴⁰

13. Ja dostojan nisam stihove nizati
Ali mi nadahnućem jezik se okiti

14. On, to Čisto Biće, car je najdrevniji
Poslije svih resula dođe kao posljednji

15. Ova priča opširna, mudrovita
*Arif*⁴¹ će kroz nju da primi savjeta

16. Pošto kraju vode riječi uvodne
Ispočetka treba da se otpočne

17. Neka se srce *ilhamom*⁴² nadahne
Jasno, kratko ću mu reći osobine

POČETAK PJEVANJA

18. Taj Car Višnji, što početka ne ima
Koji vlada svim iskonskim sferama

⁴⁰ 11. i 12. bejt ukazuju na to da je Salahijeva *Regaibija* prvi napisani spjev ove vrste.

⁴¹ Onaj koji je spoznao duhovna kretanja u svijetu i životu; znalac; dobar poznavalac Božijih tajni. (Fejzullah Hadžibajrić, „Mali rječnik sufijско-tarikatskih izraza“, *Tesawwuf, islamska mistika - zbornik radova prvog simpozija, Islamska zajednica Zagreb*, Zagreb, 1988. Dostupno na: <https://bastinaobjave.com/mali-rjecnik-sufijsko-tarikatskih-izraza/6/>; Pristupljeno: 11.11.2021)

⁴² Nadahnuće, unutrašnja inspiracija koju daje Allah dž.š. (F. Hadžibajrić, *Mali rječnik...*)

19. Kad jedino Biće Božije bijaše
Ni trag ništa osim Njega nemaše
20. Dok se *aškom*⁴³ ne talasa jošte More Jednosti
Dok još zemlju i nebesa On ne ushtje stvoriti
21. Pero i mastionica znanja o Njegovom Biću bili su riznica skrivena
Još nisu bila prokapala pera Njegovih svojstava
22. Potrebnim učini nadahnuće za Spoznaju Bića Njegova
Da se pojave sve svjetlosti Njegovih svojstava
23. Kad u Svome Biću Bitak ozrcali
More Imena i svojstava se pomami⁴⁴
24. Onaj kom sva hvala pripada ostvari Svoju volju
Da Svoja svojstva promatra u zrcalu
25. Tad nastade i sam ponos sveg stvorenog
Sveistini njeg' učini ogledalom Bića Svog
26. Zasvijetliše tad imena Božija
U njemu se jasno sva pojavila
27. Nakon toga počelo je stvaranje
Ukras svijeta već po ruhu probran je
28. Za njeg' vele da je duša najviša
I um prvi, da je svjetlost iskonska
29. Od Istinskog Znanja korist uzeo
Svim dušama to je dobro dijelio

⁴³ Ljubav, voljenje, gorjeti u ljubavi za el-Hakkom. (F. Hadžibajrić, *Mali rječnik...*)

⁴⁴ Dok pjeva o nastanku Božijih imena i stvaranju svijeta, Salahi dosljedno slijedi učenje Ibn Arebija, poznatog kao Šejhul-Ekber. Prema Ibn Arebiju, Božija imena prije stvaranja svijeta, još uvijek nerazlučiva jedna od drugih, bijahu u stanju "Božanskog stisnuća" (el-kerbu-lilahi), "tražeći" svoja kreacijska upotpunjenja, sve dok ih Božiji Dah nije "oslobodio" (teneffese), razvijanjem svakog opsega njihova djelovanja. (Vidi: S. Beglerović, K. Ćemo, *Mulla Sadrin komentar...*, 228.)

30. Oruđe je Pero bilo, kaže se
Nestvoreno sa stvorenim spoji se
31. Sve se jasno sa njim bješe spustilo
Dušama i umovima se nazvalo
32. Na *levlake* prijestol taj car zasjeo⁴⁵
Sunce, mjesec, njemu sve bi pokorno
33. Kako treba carski bajrak podigao
Sve meleke i duše je skupio
34. Stvoren je da caruje Car bivanja
Nad svim ovim vidljivim svjetovima
35. Kad se nebesa i zemlja stvoriše
Dušama i tijelima dom postaše
36. Šest strana se s naredbom Božijom stvori
U stanište bića se svijet pretvori
37. Među njih šejtan uplete svoje ruke
Pa im na put on postavi prepreke
38. Većinu ih razjari, s puta skrenu
Svakog od njih baci u strasti tamu
39. Naloži pravda Cara svijeta oba
Poziv na put Božiji posta potreba
40. Tad se more usrdnosti uzburka
I poreda od duša stroj vojnika
41. Svi oni od poslanika Božijih
Vojskovođa na straži bi svako od njih

⁴⁵ Pod pojmom „Car“ misli se na poslanika Muhammeda a.s., dok se njegovo prijestolje zove „levlake“. Upravo je to aluzija na još jedan hadis-i kudsi u kojem Bog kaže: „Da nije tebe, ah da nije tebe (o Muhammede), ništa Ja stvorio ne bih.“ (Vidi: Ismā'īl b. Muḥammad al-Ġarrāhī al-Aġlūnī, *Kašfu 'l-ḥafā' ve muzilu 'l-ilbās*, sv. 2, Muassasatu'r-risala, Bejrut, 1405, 214).

42. Svakome je on duhovno pomagao
S nurom⁴⁶ sjajnim srca im je smirivao
43. Na čelu njihovom što kao mjesec je
Svjetlost Sunca njegova vodič im je
44. Duhovnu potporu Cara prvaka
Primale su oči svih poslanika
45. Na put Hakka⁴⁷ narod su pozivali
Naredbe Mu činit' su se trudili
46. Neki od njih s naredbom Uzvišenog
Dokazivaše znakovlja Jedinog
47. A neki su naporno se trudili
Jednost djela oni su obznanili
48. Neki od tih časnih trud utrošiše
Za jednost svojstava se zalagaše
49. Mudro su Istinitom pozivali
Kako je tad trebalo, pomagali
50. Svaki se s narodom svojim mučio
Bojno polje aška krvlju topio
51. Sablju pravde oni svu isukaše
I tad zemlju nevjerstva razoriše
52. Neki narodi uputu postigli
S nurom jednote milost zadobili
53. Svijet zasvijetli putem ovog poziva
S djelima, radnjama, osobinama

⁴⁶ Svjetlost.

⁴⁷ Vrhovna Istina, jedno od Allahovih imena.

54. Pred duše pejgambera čistog zata⁴⁸
Poklonimo Elham⁴⁹ poslije salavata

DRUGO POGLAVLJE

55. Kad zaosta poziv u Jednost Boga
Sred polja izjaha Car poslanika

56. Car veliki sjede na tron darežljivi
Da poznatom zemljom zagospodari

57. Da taj Sultan svih nebesa i zemlje
Osvoji, zauzme vjerom podneblje

58. Uspostavi svu vojsku on opremi
Kao uzburkano more bješe spremni

59. Duše, čisti meleki se skupiše
Pa ničice pred Prvaka padoše

60. S pomoću Božijom taj Car prečasn
Uzvišeno putovanje pripremi

61. Vojska duša marširala je pred njim
A meleki koračali sve za njim

62. Svi pameti čiste su mu sa desna
S lijeva bješe svaka duša odana

63. Usred vojske najveći melek stoji
Dostavljač njegov, Džibril⁵⁰ pouzdani

64. On na putu Božiju pomoć prizvao
Vodič bio i s uputom putovao

65. Pobjednički bajrak on je razvio
I s milošću plemenit je hodio

⁴⁸ Čistog bića.

⁴⁹ Elham ili Fatiha, prva sura u Kur'anu.

⁵⁰ Melek Džibril ili Džebrail, zadužen za dostavljanje Objave poslanicima.

66. Kako podiže svoj bajrak on razvi
Pređe put nebesa i četiri tvari
67. Tako se Car u svijet ljudski spustio
U kičmi Abdullaha⁵¹ tron mu bio
68. S počašću je postao taj lav jaki
Okno dragulja, sveg stvorenog Diki
69. Božiji mjesec šehr-i redžeb⁵² kad dođe
Kad se noć džumanska mračiti pođe
70. Najčišća majka hazreti Amina⁵³
S Abdullahom se tu noć osamila
71. Božijom dozvolom u kuli bezgrešnoj
Dvije sretne zvijezde prišle jedna drugoj
72. Kad se u domu časnome nađoše
Tada se biser u školjku spustiše
73. To Sunce Božije najblistavije
U noći milosrdnoj zasjalo je
74. U utrobu čednu se tad spustiše
Tu noć dusi i pametni slaviše
75. Zbog dopadnosti prema toj svetoj noći
Nazivat' je Regaibom će poći
76. Sunce Boga Slavljenog što nur tvori
Noć tamnu u bajramski dan pretvori
77. Kad se svjetlost s *Arša*⁵⁴ Božijeg spustila
Tad je majka mnogo čuda vidjela

⁵¹ Abdullah sin Abdulmuttaliba, otac Poslanika islama.

⁵² Mjesec redžeb.

⁵³ Amina kći Vehbova, Poslanikova majka.

⁵⁴ Božiji prijesto.

78. Čas u duhovnom motrenju ugleda
Da je sve stvoreno štiti, nju ne da

79. Čas se utopi u more svjetlosti
Dan od noći ne može razaznati

80. Čas se sa dobrim dusima združila
Fenjer bila svijeći što je zanjela

81. Toj je svijeći ona bila utvrda
A svaki melek leptirica luda

82. U svijetu duhovnom što je vidjela
Nemoguće je iskazat' riječima

83. Kad se približi dolazak Bića tog
Ukaza se mnogo znakovlja čudnog

84. Onda se *rebiul-evvel*⁵⁵ primače
Dvanaesta noć, ponedjeljak več

85. Car svih pejgambera se tad pojavi
Nur *rahmeta*⁵⁶ osvjetli svijet cijeli⁵⁷

86. Pred njim se takva svjetlost pokazala
Da se do dvora Šama ukazala⁵⁸

⁵⁵ Treći mjesec prema hidžretskom kalendaru, poznat kao mjesec rođenja Muhammeda a.s.

⁵⁶ Milosti.

⁵⁷ Kao neizostavna tema u mesnevijama koje tematiziraju život Poslanika a.s. posebno se mjesto ustupa svjetlosti Muhammedovoj. U ovim stihovima možemo uočiti utjecaj Sulejmana Čelebija, koji u svom mevludskom spjevu pod nazivom *Vesiletü'n-necât / Sredstvo spasa*, govori o „nur-i Muhammedijji“ kao svjetlosti koja je prva stvorena i prenesena na Ademovo čelo. Taj nur se prenosio preko ostalih poslanika, sve do Vjerovjesnikove majke hazreti Amine. (Vidi: Bilal Kemikli, *Mevlid Külliyatı: Süleyman Çelebi Vesiletü'n-Necât ve Tercümeleri*, sv. 1, II Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2016, 83).

⁵⁸ Prema predaji, u trenu kada se Poslanik rodio zasijala je takva svjetlost da je dopirala sve do zidina Šama. (Vidi: Ebû Ca'fer Muhammed bin Cerîr'ut-Taberî, *Târih-i Taberî*, sv. 3, Tercüme: M. Faruk Görtünca, Sağlam Yayınevi, İstanbul, 2007, 6).

87. Pogledaj tu dobrotu kad on dođe
„Moj ummete“ reče, pa sedždi pođe

88. Začudni mu dolazak nadnaravni
Sve kipove i idole tad spravni⁵⁹

89. Jezero Saveh u zemlju uronu⁶⁰
Čuda se vidjela u svakom trenu

90. S dolaskom poput topovskog udara
Sruši on dvor *Kisre*,⁶¹ nasta ruina⁶²

91. Obilni pljusak naleti, zapada
Ugasi vatru međžusijskog hrama⁶³

92. Žarko sunce on povrati naredbom
I mjesec raspolovi svojim prstom⁶⁴

⁵⁹ Jedna od predaja vezanih za čuda koja su se desila za vrijeme Poslanikovog rođenja jeste i rušenje kipova u Kabi i njenoj okolini. (Vidi: Taberi, *Târih*, 6).

⁶⁰ Prilikom rođenja Muhammeda a.s. došlo je do poniranja jezera *Saveh* koje je bilo predmet obožavanja od strane međžusija, tj. zoroastrovaca. Naime, prema vjerovanju zoroastrovaca, u jezeru *Saveh* je skrivena sperma Zaratustre, koja simbolizira svjetlost boga Ahura Mazde. (Vidi: Said Nursi, *Pismo*, prijevod: Abdulah Smajić, Rejhan, Sarajevo, 2013, 233; Korkmaz Esad, *Ansiklopedik Zerdüştlik Terimleri Sözlüğü*, Anahtar Kitaplar Yayinevi, Istanbul, 2004, 99).

⁶¹ Vladao iz dinastije iranskih Sasanida, sa nadimkom Nuširvan (Enuširvan). *Kisra* je arapski izgovor perzijske riječi Husrev. Svim iranskim vladarima poslije njega dodavana je titula *kisra* (husrev). (Vidi: Fehim Nametak, *Pojmovnik divanske i tesavvufske književnosti*, Orijentalni institut u Sarajevu, Posebna izdanja XXVII, Sarajevo, 2007, 153).

⁶² Jedno od čuda koja su vezana za rođenje Poslanika je urušenje četrnaest trijemova *Kisrina* dvorca u Perziji. (Vidi: Taberi, *Târih*, 7).

⁶³ Predaje navode da se u trenutku Poslanikovog rođenja ugasila sveta vatra u *Istahrabadu*, nakon hiljadugodišnjeg održavanja i obožavanja od strane međžusija/zoroastrovaca. (Vidi: Taberi, *Târih*, 51).

⁶⁴ Jedno od najvećih dokaza poslanstva bilo je raspolučenje Mjeseca. Na ovaj događaj se aludira i u kur'anskoj suri *el-Kamer*. Naime, mnogobošci su tražili od Poslanika da im pokaže neko čudo, na što je on digao prst i raspolovio Mjesec na dva dijela. (Vidi: Hafiz Ibn Kesir, *Mudžize Muhammeda a.s.*, Izdavačka kuća Ilum, Bužim, 2007, 33-35).

93. Svaki prst mu bješe oluk života⁶⁵
Jagodice česme *abu hajata*⁶⁶

94. Pejgambersko čudo najpoznatije
Uspori pero što piše najbrže⁶⁷

95. Koliko god se ja trudio pisati
Čuda mu u knjigu ne bi mogla stati

96. Potom Car ispuni sve sretne nade
Kad na tron od četrdeset ljeta zasjede

97. Doboš pozivanja s aškom udari
*Ašicima*⁶⁸ riznicu Jednog otvori

98. Taj Car svih stvorenja, u robovanju
Dužnosti nam obznani noću, danju

99. Kad se trebalo u borbu spremati
O uređenju vojske nas podsjeti

100. U borbi za vjeru četiri mu druga
Četiri osnove šatora carskoga⁶⁹

101. Kad se vrh zlatnog šatora podiže
Svaki ashab bi uže što zateže

102. Časni ashabi mu stubovi bili
Ratni šator Cara tako svezali

⁶⁵ Postoji nekoliko vjerodostojnih predaja u kojima se govori o šikljanju vode iz prstiju Poslanika a.s. One uglavnom govore o tome da je u trenucima nestašice ili suše iz Poslanikovih prstiju tekla voda. (Vidi: Ibn Kesir, *Mudžize...*, 38-43).

⁶⁶ Voda života, legendarna voda koja daje vječni život čineći čovjeka besmrtnim. (F. Nametak, *Pojmovnik*, 17).

⁶⁷ Salahi naglašava da je Kur'an najveća mudžiza Muhammeda a.s. Kur'an predstavlja pisanu riječ Božiju. Kako je objavljen od samog Boga, nemoguće ga je bilo imitirati. Čak su i Arapi, koji su bili vješti u govorništvu i pjesništvu, ostali nemoćni naspram ajeta iz Kur'ana.

⁶⁸ Ašicima, zaljubljenicima.

⁶⁹ „Četiri druga“ je aluzija na četvericu pravovjernih halifa: Ebu Bekra, Omera, Osmana i Alija.

103. Da bi Sultan čistog soja pozivao
Oruđe zaštite je koristio
104. Sablju boja svetog je opasao
Oklop strpljenja život mu štitio
105. Lijepa imena na ramena stavi
Od svih imena ratni turban savi
106. Kad se prihvati svog koplja razorna
Zadrhti *Neriman*⁷⁰ toga vremena
107. Sablju snage i moći je isukao
Da svijet osvoji bajrak podigao
108. Ashabi se oko njega skupili
Pa reče Car, da im srca veseli:
109. U borbi s nevjernim ne budite lijeni
Dosta nam je Allah, Pomagač Divni
110. Oblak-čuvar od Najboljeg Čuvara
Hlad pravi Caru zemlje vjerovanja⁷¹
111. Pošto je on sivca svog uzjahao
Na bojno je polje tako izjahao
112. Pozivajući poteže mač jednote
Pokosi on sve zemlje nevjerstva te
113. Neki vjeru primiše, raj stekoše
Neki nevjerstvo, pa paklu stigoše
114. On čitav svijet osvoji i pokori
Tajnu jednote u mnoštvu on otkri

⁷⁰ Čuveni vojskovođa koji je vladao u Sistanu. Potječe iz starije iranske historije pa je njegova ličnost povezana s mnogim legendama. Simbol je atlete. (F. Nametak, *Pojmovnik*, 192).

⁷¹ Jedno od Poslanikovih čuda bio je i oblak koji mu je pravio hlad i štitio ga od sunca. (Vidi: Taberi, *Târih*, 54).

115. Nur lica mu svijeću jednosti pali
Koja svu tamu mnoštva osvijetli

116. Sunce neba Božijeg bezpočetnoga
Besjedi sa zrcalom poslanika

117. To Sunce što srca sva osvijetli
I tminu noći mnoštva u dan pravi

118. Pošto se u pozivanju trudiše
Pred Boga Velikog pozvan bijaše

119. Neka nastavi ko želi *šefaat*⁷²
Da Najboljem od svih uči salavat

TREĆE POGLAVLJE: MIRADŽIJA

120. Zanos *aškullaha*,⁷³ pamet potpuna
Uništi ures svaki mimo Boga

121. Pa se uznese od svega sem Njega
I stiže do mjesta uzvišenoga

122. Brdo ovog svijeta ta *Anka*⁷⁴ preleti
Na planinu *kabe kavsejna*⁷⁵ sleti

123. Kada Prvak do tog mjesta pristiže
Tad je čuo naređenje „Priđi bliže“

124. Taj glas rastrga veo postojanja
Miljenik Božiji tad priđe *ev edna*⁷⁶

⁷² Zagovorništvo Poslanika a.s. na Sudnjem danu.

⁷³ Ljubav prema Bogu.

⁷⁴ Anka ili Simurg je legendarna ptica koja živi na Kaf planini. Šarenog je perja, lice joj liči na ljudsko, te uvijek leti u visinama ne spuštajući se na tlo. (Vidi: İskender Pala, *Ansiklopedik Divān Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2002, 34).

⁷⁵ „*Kabe kavsejn* – blizu koliko dva luka“, odnosi se na kur'anski ajet LIII/9 koji govori o razdaljini Poslanika a.s. i Allaha dž.š. prilikom njihovog susreta na miradžu. Ajet u prijevodu glasi: *Blizu koliko dva luka ili bliže*.

⁷⁶ „... ili bliže“, v. prethodnu napomenu.

125. Susretu s Uzvišenim je pristao
Na prijestol jednote je zasjeo
126. Ljepotu mu Svoju Bog otkrio je
Riječima se ona ne opisuje
127. Ne može se opisati, riječima pojmiti
U hālu⁷⁷ se može dijelom samo shvatiti
128. Stepenom se sjedinjenja nagizdao
Oko svijeće Ljepote leptir postao
129. Postojanje mu svjetlost Božija spali
*Ašik, Mašuk i ašk*⁷⁸ - jedno postali
130. Ispi punu čašu susreta toga
Zašuti, pade u more Jednoga
131. Kad Miljenik skupu Dosta⁷⁹ dohita
Osvijetli ga nur Božijih atributa
132. Bez slova, riječi, glasa se obrati
O voljeni, s aškom ti se napati
133. Pošto tebi čežnja bi prevelika
Sad te primih u skup prisnog sastanka
134. Kaži šta svim srcem od Mene hoćeš
Zbog čega ti i dan i noć uzdišeš
135. Šta god želio sve ću da ostvarim
Budi sretan sa htijenjima svim svojim
136. Reče: O ti Znalče skrivenih tajni
Samo Ti si vazda želja bio mi

⁷⁷ Posebnom duhovnom stanju.

⁷⁸ Zaljubljenik, Ljubljeni i ljubav.

⁷⁹ Prisnog prijatelja, Voljenog Boga.

137. Ali od Tebe imam molbu Milosni
Da mi ummet vatra pakla ne gori
138. Stalno su grijesima zaprljani
Sad su milosti Tvojoj prepušteni
139. Milost Tvoja kažiput neka im je
Dok ne stignu u skup Ljepote Tvoje
140. Reče: Voljeni, je li to želja tvoja
Onda im opraštam samo zbog tebe Ja
141. Zbog Sebe sam Ja tebe znaj stvorio
A njih sam zbog tebe poslije tvorio
142. Sve duše i svi što pamet imaju
Zbog tvog bića oni sada živuju
143. Zbog tebe sam zemlju, nebo stvorio
Sve ljude i džine tebi podredio
144. Ja ću sve njih od vatre osloboditi
Susretom Svojim ću ih razveseliti
145. Ne tuguj, Voljeni, spokojan budi
Za te i ummet tvoj svi su nimeti
146. Kaftan lijepih imena Božijih mu
Na visoki stas kao ures ogrnu
147. Taj kaftan mu na tijelu knap stajaše
Lav na ružu od sto lista ličiše
148. Stavi mu *tadž*⁸⁰ Imena Najvećeg Svog
Reče: To je kruna *hilafeta*⁸¹ tvog
149. Na glavu mu krunu sreće stavio
Pa onda mu miradž Bog čestitao

⁸⁰ Kruna, svečani turban.

⁸¹ Namjesništva.

150. Prema mudrosti znanja iz bezpočima
Dade mu se Govor koji kraja nema
151. Potom reče: Voljeni moj, znadem Ja
Ne možeš se nagledati Lica Moja
152. Ti svoj ummet k Meni pozivati hajde
Sve dok beskrajnu milost ne ostvare
153. Moj im je poklon pet vakat' namaza
To će im za *raj-Naim*⁸² biti staza
154. Namaz je kruna svih bogoslužjenja
On je vjernicima tren uznesenja
155. Kada ti poziv ovaj upotpuniš
U Moj dvor *dostluka*⁸³ ćeš da se vratiš

POVRATAK SA MIRADŽA

156. Pošto je Car poziv svoj završio
Ponovo se svijetu mnoštva vratio
157. Dok se ovo okončalo, rekoše
Devedeset hiljada riječi bješe
158. Trećina bješe govor *šerijata*⁸⁴
A trećina o djelima *tarikata*⁸⁵
159. Trećina tajne zbilje *hakikata*⁸⁶
Glavno blago bi svjetlost *marifeta*⁸⁷

⁸² „Džennetu'n-Na'im“, naziv četvrtog od osam dženneta. Spominje se trinaest puta u Kur'anu, te jezički označava miran, spokojan i sretan život.

⁸³ Prijateljstva, prisnosti.

⁸⁴ Vjerozakon, propisi islamskog življenja. (Vidi: F. Hadžibajrić, *Mali rječnik...*)

⁸⁵ Put duhovnog napredovanja, idejno-praktična metodologija tesavvufa. (Vidi: F. Hadžibajrić, *Mali rječnik...*)

⁸⁶ Stvarnost, bitnost, bit, srž, istinitost; konačište derviša tarikatskog napredovanja kada se on nalazi u Istini i nastupa sa Istinom. (Vidi: F. Hadžibajrić, *Mali rječnik...*)

⁸⁷ Poznavanje, spoznaja Allaha dž.š. (Vidi: F. Hadžibajrić, *Mali rječnik...*)

160. Blagoslov šerijata jasno je dat
Poče se svaki zakon, *farz*⁸⁸ poštovat'

161. Tarikat je prema srcu putanja
Sa *zikrom*⁸⁹ je uljepšanje morala

162. Znaj, dar hakikata prema Dostu put je
On s vatrom aška spali postojanje

163. Potom taj Lav zakone šerijata
Dostavi baš svima od ovog svijeta

164. Poseban je zikr, nauk tarikata
Najposebniji je dar hakikata

165. Pa tajnu hakikata Povjerljivi
Vješto kratko i sažeto dostavi

166. Probranim je obznani ashabima
Reče otkrijte je samo dostojnima

167. Budite prvaci na svijetu usnulom
Vazda ćete biti pod mojom zaštitom

168. Jer će doći najposljednje vrijeme
Tad će bljesnut' sve hakikatske tajne

169. Kada Junak svoj poziv upotpuni
Mjesto sebe on *muršide*⁹⁰ ostavi

170. Za skupom Jednote aškom čeznuo
Pa se društvu Uzvišenog vratio

171. Taj Car što ga Tvorac ljubavi voli
Okov skide i slobodi pohrli

⁸⁸ Stroga dužnost svakog muslimana.

⁸⁹ Veličanje, slavljenje Boga.

⁹⁰ Duhovni učitelj, predvodnik, šejh.

172. Car oba svijeta grešna i manjkava
Načini dom od trona nevidljiva

173. Pred čistu dušu Dike cijelog svijeta
Proučimo Elham poslije salavata

POHVALA POSLANIKU A.S.

174. O Care na višnjem tronu duhovnom
Ti caruješ prijestolnicom bezmjesnom

175. Visok tron ovog grešnog dunjaluka
Za tebe je samo niska prostirka

176. S krunom levlak i *le-umruk*⁹¹ skrovitom
Biće Čisto ti dignuto nad svijetom

177. Carska kruna, o vječnosti Vladare
Naspram tvoje obična kapica je

178. O Care časni na vitko ti tijelo
Kaftan višnjeg *ahlaka*⁹² se ogrnuo

179. Carski kaftan i duge zlatne niti
Nagizdaše to pokraće džube ti

180. O Sultanu pogleda uzvišena
Carstvo svijeta za tebe je njiva malena

181. Tebi sužanj biti, to pravo carstvo je
Kraljevi u vrtu tvom nadničare

182. Ti si Sultan-Car nad svim carevima
Robuju ti svi gdje god koga ima

⁹¹ „*Le-umruk* – života mi tvoga“, odnosi se na kur’anski ajet XV/72 u kojem se Bog zaklinje životom Poslanika a.s. Ajet u prijevodu glasi: *A života mi tvoga, oni su u pijanstvu svom lutali.*

⁹² Moral, dobro vladanje, lijepo ponašanje. (Vidi. F. Hadžibajrić, *Mali rječnik...*)

183. Opisat' te ja ne mogu svakako
Ali ni nejak ispustit' to nikako
184. Koliko soko mašte hvatao visina
Ne može stići gnijezdu tvojih osobina
185. Ime dostojno tvog bića ne nađoh
Sve manjkavo bješe šta god da rekoh
186. Nekad te ja Carem nazvah sa krunom
Nekad morem, nekad carskim biserom
187. Nekad Anka, nekada utočište
Očaran Sunce i Mjesec zovem te
188. Hej dijelu mjeseca, noći začudne
Tvoja milost nada za beznadežne
189. Slušaj naš plač sa postelje tegobne
Od milosti nam ovise sudbine
190. Od bolesti nepokore smo slabi
Ti nam svoj šefaaf danas priskrbi
191. U grijšenju i grijesima smo ogrezli
Ti se smiluj, ne gledaj ih, oprosti
192. Vrijeme smo u prohtjeve potrošili
Strašću se povelj, život harčili
193. Tako trošeći postasmo siromasi
Na oba svijeta ti nas Bože spasi
194. Od grijeha smo zaista mi jadni
Tragači, tvog dobročinstva ovisni
195. Ti si došao kao milost svjetova svih
Smiluj se, o Zagovorniče grijeshnih

196. Prosjačkog lica na pragu ti stojim
Izbavi nas sve šefaatom svojim

HIMNODIJA

197. Bože, tako Ti Tvoga Voljenoga
Izliječi bol neposluha našega

198. Veliki Dobročinitelju, Bože naš
Nemoj nas u ralje strasti Ti da bacaš

199. Stvarno sužnju rad, moljenje priliči
Ali Tvoja pomoć to prouzroči

200. Neka nam Tvoja pomoć pokaže pute
Da se duša osvijetli nurom Jednote

201. Učini svijeću upute putokazom
Da u skup veselja Tvog stignemo s njom

202. Srce puno čežnje neka se sjedini
Da vatra rastanka dušu ne gori

203. Učini nas dostojnim sijela susreta
Leptirima oko Tvoga nura ljepota

ZAVRŠETAK I IMENOVANJE

204. Svanu dan kad je svijet dočekaao Cara
Sunce što srca svijetli sve očara

205. Kad se u utrobu pun mjesec smjesti
Na jutro sa vjernom zorom podsjeti

206. Pošto mu rođenje mi opjevavimo
*Maṭla 'u'l-fecr*⁹³ ovo djelo nazvasmo

⁹³ Rađanje novog dana, svitanje.

207. Kao da je ono voćka puna ploda
Pa iz krošnje svakome ponešto poda

208. Kao draga što lijepo zbori, mudra je
Ašiku zbilje ovo djelo veo je

209. Kad se halja šerijata zanjiha
Svi trebamo na to imat' slast, âha

210. Ašicima ja ostavih spomendar
Pa neka ga proslavi naš Gospodar

211. O *Salahi*, ovo mi srce vuče
Da mi braća jedan Elham prouče

212. Ko uči, sluša, učenje naredi
Neka višnju milost Hvaljenog zavrijedi

213. Primi Miljeniče rad Lalizadea
Pjesnika što nagizda ovo notama

ZAKLJUČAK

Pored već uveliko zastupljenih spjevova koji su tematizirali lik i djelo Poslanika islama, u XVIII stoljeću se javlja potreba za pisanjem jednog posebnog spjeva koji će govoriti o noći začeca Muhammeda a.s., odnosno o lejletur-regaibu. Upravo su tako nastale regaibije, tj. spjevovi o blagoslovljenoj noći prvog četvrtka u mjesecu redžebu. Prvu regaibiju u historiji osmanske književnosti napisao je slavni šejh Abdullah Salahuddin Uššaki – *Salahi*, pjesnik bosanskog porijekla. *Salahi* je imao za cilj ponuditi spjev koji će se, poput mevluda i miradžija, izvoditi na vjerskim svečanostima, i to u povodu obilježavanja lejletur-regaiba. *Salahijeva* regaibija nosi naziv *Maṭla 'u'l-fecr* ili *Svitanje*, a sam autor ju je preveo na arapski i perzijski jezik. Prvi kompozitor *Salahijeve Regaibije* bio je Nalizade Ibrahim Efendi, čija se kompozicija vremenom zagubila, tako da je 2018. godine Fatih Koca objavio novu kompoziciju prilagođenu orijentalnim makamima. Bitno je istaknuti da se tokom svečanosti nije učila cijela mesnevija *Maṭla 'u'l-fecr*, već samo njeni određeni dije-

lovi. Salahijeva *Regaibija* je značajna za cjelokupnu tursku književnost jer predstavlja prvu regaibiju napisanu na osmanskome turskom jeziku. Činjenica je da regaibije nisu toliko frekventni spjevovi poput mevluda i miradžija, ali im se zbog toga ne umanjuje njihova književno-umjetnička i duhovna vrijednost. Iako je Salahijeva *Regaibija* spjev o lejletur-regaibu, da se zaključiti da ona posjeduje i elemente mevluda, miradžija, ali i spjevova poznatih kao oni koji tematiziraju Poslanikove nadnaravne moći i ratne podvige. Jedna od karakteristika njegove *Regaibije* jeste i narušen ustaljeni ustroj pisanja mesnevija. Naime, *Pohvala Poslaniku* i *Himnodija* su trebali doći nakon početnih stihova o Božijem jedinstvu, međutim, oni kod Salahija dolaze na kraju. Formalno narušen ustroj pisanja, ali i sam sadržaj djela, ukazuju na to da se autor više bazirao na samu suštinu spjeva nego na njegova formalna obilježja. Zbog svega navedenog, s ciljem da istaknemo jedno ovakvo djelo našeg autora, u radu smo ponudili i integralni prijevod Salahijeve *Regaibije*, koji je popraćen objašnjenjima pojedinih stihova, kao i tumačenjima određenih kur'anskih ili pak gnostičkih termina.

LITERATURA

- Açar, Bedriye Gülay, *Salâhaddîn-i Uşşâkî'nin Türkçe Divanı ve İncelemesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2012. (neobjavljeni magistarski rad)
- al-Ağlūnī, Ismā'īl b. Muḥammad al-Ġarrāhī *Kaşfu'l-ḥafā' ve muzīlu'l-ilbās*, sv. 2, Muassasatu'r-risala, Bejrut, 1405.
- Akkuş, Mehmet, „Edebiyatımızda Regâibiyye ve Salâhî'nin Matlau'l-Fecr'i”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. XXXII, Ankara, 1992., 129-153.
- Akkuş, Mehmet, *Abdullah Salahuddin-i Uşşaki (Salahi)'nin Hayati ve Eserleri*, MEB Yayınları, İstanbul, 1998.
- Arıcı, Resul, *Salâhî'nin Tasavvufî Şiir Şerhleri*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2006. (neobjavljeni magistarski rad)
- Bajrić, Berin, *Mnemopoetika sufijskog pjesnika: intertekstualnost i kulturalno pamćenje u poeziji Abdullaha Salahuddina Uššakija Salahija*, Orijentalni institut u Sarajevu, Posebna izdanja LX, Sarajevo, 2019.
- Bajrić, Berin, „Poezija Abdulaha Salahudina Uššakija (Salahija) kao repozitorijum sufijske duhovnosti“, *Logos – časopis za filozofiju i religiju*, Vol. 3, No. 2, LOGOS – Centar za kulturu i edukaciju, Tuzla, 2015, 9-28.

- Beglerović, Samir; Ćemo, Kenan, „Mulla Sadrin komentar predaje “Bijah skri-vena riznica”“, *Zbornik radova Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu*, god. XXVI, br. 12, Fakultet islamskih nauka u Sarajevu, Sarajevo, 2008, 225-238.
- Bursalı, Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, sv. 1, Meral Yayınevi, İstanbul, 1971.
- Ceyhan, Semih, „Salâhî Efendi“, *İslâm Ansiklopedisi*, sv. 36, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2009, 17-19.
- Durmuş, İsmail, „Transkripsyon“, *İslâm Ansiklopedisi*, sv. 41, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2012, 306-308.
- Ebû Ca'fer Muhammed bin Cerîr'ut-Taberî, *Târih-i Taberî*, sv. 3, Tercüme: M. Faruk Gürtünca, Sağlam Yayınevi, İstanbul, 2007.
- Gaçanin, Sabaheta, *Lirica Persica: Antologija poetskog pamćenja*, Orijentalni institut u Sarajevu, Posebna izdanja XLVII, Sarajevo, 2016.
- Hadžibajrić, Fejzullah, „Mali rječnik sufijsko-tarikatskih izraza“, *Tesawwuf, islamska mistika - zbornik radova prvog simpozija, Islamska zajednica Zagreb*, Zagreb, 1988. Dostupno na: <https://bastinaobjave.com/mali-rjecnik-sufijsko-tarikatskih-izraza/6/> (Pristupljeno: 11.11.2021)
- Hafiz Ibn Kesir, *Mudžize Muhammeda a.s.*, Izdavačka kuća Ilum, Bužim, 2007.
- Kemikli, Bilal, *Mevlid Külliyyatı: Süleyman Çelebi Vesîletü'n-Necât ve Tercümeleri*, I cild, II Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2016.
- Kılıç, Mahmud Erol, „Otomanski sufija bosanskog porijekla Abdullah Salahuddin el-Uššaki i njegov komentar Rumijevih stihova“, u: *Isa-begova tekija u Sarajevu*, zbornik radova, ur. Rusmir Mahmutćehajić, Udruženje „Obnova Isa-begove tekije“, Sarajevo, 2006, 333-340.
- Korkmaz, Esad, *Ansiklopedik Zerdüştlük Terimleri Sözlüğü*, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 2004.
- Nametak, Fehim, *Pojmovnik divanske i tesavvufske književnosti*, Orijentalni institut u Sarajevu, Posebna izdanja XXVII, Sarajevo, 2007.
- Nursi, Said, *Pismo*, prijevod: Abdulah Smajić, Rejhan, Sarajevo, 2013.
- Osmânzâde, Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, sv. 4, Kitabevi, İstanbul, 2011.
- Pala, İskender, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2002.
- Sona, Fatih, „Abdullah Salâhî'nin Hazreti Hasan ve Hüseyin'i Övgüsü: Hilye-i Hasaneyn“, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, vol. 66, 2013, 78-104.
- Šiljak-Jesenković, Amina, „Spjevovi o Poslaniku u divanskoj poeziji: primjer Mevluda/Miradžije Salahuddina Uššakija Sâlâhija“, *Prilozi za orijental-*

nu filologiju, 61/2011, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 2012, 151-180.

Šiljak-Jesenković, Amina, *Uvod u historiju i teoriju poetske forme mesnevi-ja na turskom jeziku*, Orijentalni institut u Sarajevu, Posebna izdanja XLIX, Sarajevo, 2017.

Uşşaki Salahaddin; Abdurrahman Sami, *Tuhfetü'l-Uşşakiyye: Uşşaki Saliklerinin Adabı*, haz. Mahmud Erol Kılıç, Sufi Kitap Yayınları, İstanbul, 2016.

THE WORK OF *MAṬLA 'U'L-FECR* BY SALAHUDDIN USHSHAQI (SALAHİ) AS AN EXAMPLE OF THE FIRST REGĀ'IBIYYA IN OTTOMAN LITERATURE

Abstract

This paper presents the work of *Maṭla 'u'l-fecr* by a famous Ottoman poet of the 18th century, Sheikh Abdullah Salahuddin Ushshaqi - Salahı. The work is of enormous importance for the entire Ottoman literature since it is the first poetic work that thematizes the conception of the Prophet of Islam. Thus, this is the first Regā'ibıyya written and composed for the purpose of performing at religious ceremonies on the occasion of *Laylatur-regaib*, the blessed night of the first Thursday in the month of Rajab. According to Islamic tradition, that night the Prophet's mother Amina conceived Muhammad. Although this type of poetry is not as frequent in Ottoman literature as the Mawlid and Mi'rajıyya, its importance should not be neglected. It is particularly significant that the first Regā'ibıyya in the history of Ottoman literature was written by Salahuddin Ushshaqi, a poet of Bosnian descent. Therefore, in the continuance of the paper, general information about the author, his life and work is offered, and after the basic characteristics of Salahı's Regā'ibıyya, an integral translation of the Mathnawı *Maṭla 'u'l-fecr* is presented. The translation itself is accompanied by additional explanations and interpretations of certain terms or verses.

Key words: Salahı, Ottoman literature, 18th century, *Maṭla 'u'l-fecr*, Regā'ibıyya